

Edastame Siseministeeriumi arvamuse ja ettepanekud Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni korralduse seaduse 11.06.2024 eelnõule:

1) Rakenduskõrgkoolide senisest suurem panustamine TA tegevustesse

Peame oluliseks teadvustada rakenduskõrgkoolide seni kasutamata potentsiaali ning ambitsiooni panustada TA-tegevusse senisest suuremal määral, sh saavutada teadusvõimekuse riiklikult tunnustatud tase.

TA-tegevus rakenduskõrgkoolides on hädavajalik kvaliteetse õppetegevuse tagamiseks ning oluline rikastamaks ülikoolide TA-tegevust, eelkõige rakenduslikus vaates.

Siseministeeriumi valitsemisalasse kuuluv Sisekaitseakadeemia annab lisaks õppetööle olulise panuse siseturvalisuse valdkonna teadus-, arendus- ja innovatsiooni tegevustesse. Akadeemia näol on selgelt tegemist oma spetsiifilist nišši täitva valdkondliku kompetentsikeskusega, mis pakub kvaliteetset teadmuspõhist sisendit poliitika kujundamiseks ja rakendamiseks.

- ✓ **Ettepanekud:** (1) Luua rakenduskõrgkoolidele suuremad võimalused teadus- ja arendustegevuse toetustele kandideerimiseks, et kasvatada nende teadusvõimekust ja saavutada tulevikus evalveerimisinõuete täitmine (nt avada rakenduskõrgkoolidele võimalus kandideerida sihttoetustele). (2) Samuti tagada vajalikud eeldused püsivama ja kestvama interdistsiplinaarse koostöö toetamiseks ülikoolide, rakenduskõrgkoolide ja teiste osapoolte vahel, olenemata nende TA-tegevuse riiklikust tunnustusest

2) Innovatsioon

Eelnõu seletuskirjas on viidatud, et valdkonna strateegiline alusdokument on teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni ja ettevõtluse arengukava 2021–2035 (TAIE strateegia). Üks oluline probleem, mida TAIE strateegia selgesõnaliselt adresseerib – „**riigi roll** innovaatiliste lahenduste eestvedajana ja innovatsiooninõudluse kujundajana on tagasihoidlik“. Sestap on TAIE esimeseks põhisuunaks seatud: „Eesti areng tugineb teaduspõhistele ja innovaatilistele lahendustele“.

On heameel tõdeda, et olulise muudatusena on seni üksnes teadus-arendustegevust käsitletud seadusesse lisandunud innovatsiooni valdkond – viitab sellele nii eelnõu nimi kui ka eesmärgi sõnastus: sätestatakse teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni riikliku korraldamise, kvaliteedi tagamise, rahastamise ja järelevalve alused.

Ometi, kui vaadata eelnõu sisu seoses **riigi rolli suurendamisega innovaatiliste lahenduste eestvedajana**, jääb käsitus väga napiks. Peame oluliseks sisuliselt hõlmata eelnõusse ka avaliku sektori innovatsiooni korraldust puudutav käsitus, sh riiklikud innovatsiooni rahastusinstrumendid (praegune käsitus piirdub vaid TA instrumentidega), mis looks kauaoodatud selguse, kuidas on planeeritud avaliku sektori innovatsiooni keskne koordineerimine ja toetamine riigi poolt.

- ✓ **Ettepanekud:** (1) Laiendada § 2 toodud innovatsiooni mõistet selliselt, et see hõlmaks ka avaliku sektori innovatsiooni põhiolemust. (2) Täiendada § 16 lg 3 toodud teadus- ja

arendustegevuse ning innovatsiooni riigieelarvest rahastamise instrumentide loetelu, lisades sinna ka innovatsiooni rahastamise instrumendid

3) TAI tegevuste korraldamine ja rahastamine

§ 7 lg 2 ütleb, et ministeerium teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni valdkonnas: 2) korraldab oma valitsemisalale tarviliku teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni rahastamist vastavalt käesoleva seaduse §-s 19 sätestatule.

On oluline teadvustada, et ministeeriumite TA tegevuse vahendite jagamine sihttoetusena on vaid üks võimalus TA rahastamisel. Ministeeriumid rahastavad uuringuid erinevaid rahastusskeeme kasutades (avatud riigihange, tellimiskiri, sihttoetus). Erinevate rahastusskeemide kasutamine võimaldab optimaalset ja tõhusat ressursside kasutamist (seda võimaldab ka seni kehtiv TAKS) ning seadus peaks ka edaspidi võimaldama erinevate rahastusskeemide kasutamist.

- ✓ **Ettepanek:** Jätta ministeeriumitele võimalus kasutada erinevaid rahastusskeeme uuringute tellimisel ja eemaldada piirang, mis lubab kasutada üksnes sihttoetust.

Lisaks, § 7 praeguses sõnastuses jääb arusaam, et ministeerium võib oma valitsemisalale tarviliku teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni rahastamisel välja anda sihttoetust ainult juriidilisele isikule ja asutusele. Selline kitsendus ei ole kooskõlas tänase praktikaga ning on põhjendamatu piirang, kuna välistab üksikute teadlaste kaasamise. Samuti jäävad selle alt välja teadus- ja arendustegevuse lepingud era- või avaliku sektoriga (riigihankega TA tegevuse ostmine).

- ✓ **Ettepanek:** Jätta eelnõust välja kitsendus (so viide § 19-le), et teadus- ja arendustegevuse rahastust võib ministeerium anda üksnes juriidilisele isikule ja asutusele.

Eelnõu erinevad peatükid käsitlevad teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni riigieelarvelise rahastamise põhimõtteid, kuid paraku ei ole eelnõust ega seletuskirjast selgelt välja loetav, kas või kuidas muutub senine praktika valdkondliku TA rahastamisel (so valdkondlikele ministeeriumitele riigieelarvest eraldatav rahastus).

- ✓ **Ettepanek:** Luua selgus, kas ja kuidas täna kehtivad rahastusskeemid ja põhimõtted muutuvad valdkondlike ministeeriumite vaatepunktist.

4) TAI koordinatsioonikogu

Eelnõus on sisse kirjutatud kõik teadussüsteemi osapooled, välja arvatud teadus-arendustegevuse ning innovatsiooni (TAI) koordinatsioonikogu, mis tekitab olukorra, kus kõikidel ministeeriumitel ei ole võrdset võimalust osaleda TAI poliitika kujundamise elluviimisel ja kaasaraakimisel. Samas on seletuskirjas öeldud, et eelnõus tehtud muudatused toetavad TAI süsteemi juhtimise senisest suuremat sidusust ja koordineeritust ning süsteemi osaliste vastutus ja ülesanded moodustavad seaduse vaates ühtse terviku. Viitame siinkohal selgele vastuolule.

TAI koordinatsioonikogusse kuuluvad täna ministeeriumite teadusnõunikud, kelle rolli pole eelnõus kuidagi välja toodud, kuid kelle ülesanne on planeerida ja ellu viia oma ministeeriumite valitsemisala tarvilikku teadus-arendustegevust, pidades silmas riigi ning valitsemisala teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegilisi sihte ja terviklikku toimimist. Seega on nii ministeeriumitel kui ka TAI koordinatsioonikogul TAI süsteemis kanda märkimisväärselt oluline roll ning sellest tulenevalt peab olema ka selge, kuidas on ministeeriumid TAI süsteemi juhtimisprotsessi kaasatud.

TAI koordinatsioonikogu jätkuvalt seadustamata jätmine loob olukorra, kus teadusnõunikud viivad oma ministeeriumide seisukohad kogusse, kuid nendega ei arvestata, kuna kogul puudub selge roll TAI süsteemis ning selle ümberkujundamine on otseselt vaid HTMi pädevuses.

- ✓ **Ettepanek:** lisada 2. peatükki „Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni riiklik korraldamine“ paragrahv, mis käsitleb TAI koordinatsioonikogu, tuues analoogselt teiste teadussüsteemi osapooltele, selgelt välja TAI koordinatsioonikogu rolli, ülesanded, õigused ja vastutuse.

5) Valdkondliku TAI koordineerimine

Kui eelnõu § 7 lg 3 p 3 annab HTMi ülesande koordineerida ministeeriumite teadus- ja arendustegevust, lähtudes riigi strateegilistest eesmärkidest, siis eelnõu 2 punkt (1) ütleb, et ministeerium kavandab ja viib ellu oma valitsemisalale tarvilikku teadus- ja arendustegevust ning innovatsiooni, pidades silmas riigi ning valitsemisala teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegilisi sihte ja terviklikku toimimist. Selgusetuks jääb, kas HTMi koordineeriv roll tähendab mh ka valdkondliku ministeeriumi valitsemisala poliitika eesmärkide täitmiseks vajaliku TA kujundamisse sekkumist (nt kas HTM otsustab ka, kuidas ja milliseid valdkondi võivad ministeeriumid rahastada) või puudutab see üksnes riigiüleseid rahastusinstrumente. Peame väga oluliseks, et ministeeriumitel säiliks võimalus täita § 7 lõikes 2 välja toodud ülesandeid ning selleks on tagatud vajalik otsustuspädevus.

- ✓ **Ettepanek:** täpsustada HTM rolli ministeeriumite teadus- ja arendustegevuse koordineerimise osas, sõnastades täpsemalt ülesande sisu ja piiratluse.

6) Terminoloogia

Eelnõu ja selle seletuskirja tekstis on terminit „ministeerium“ kasutatud läbisegi nii HTMi, MKMi kui ka valdkondlike ministeeriumite kohta. Teksti lugedes tekib segadus, millist ministeeriumi on parasjagu silmas peetud.

Üks näide – § 19. Teadus- ja arendustegevuse sihttoetus, (2) Sihttoetuse eraldamise tingimused ja korra kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega – selgusetuks jääb, millist ministrit antud juhul mõeldakse. Kas siin on mõeldud teadus- ja arendustegevuse valdkonna eest vastutav minister või vastava poliitikavaldkonna eest vastutav minister?

- ✓ **Ettepanek:** § 2 määratleda selgelt terminid, mis tähistavad teadus-arendustegevuse eest vastutavat ministeeriumi (HTM) ja innovatsiooni eest vastutavat ministeeriumi (MKM), ning kasutada neid termineid ühtselt nii eelnõus kui ka seletuskirjas.

03.07.2024

Kristiina Kütt, SIM SATO teadusnõunik

kristiina.kytt@siseministeerium.ee